

ВІДГУК

доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Гошовського Ярослава Олександровича

на дисертацію **БОРОВИНСЬКОЇ Ірини Євгеніївни**

«Соціально-психологічні стратегії життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»

Дисертація Боровинської Ірини Євгеніївни присвячена вивченню соціально-психологічних стратегій життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб. **Актуальність теми** не викликає сумніву, оскільки, починаючи з 2014 року в Україні, у зв'язку з анексією Криму і воєнним конфліктом на Донбасі, почалися масові внутрішні міграційні процеси. У 2022 році ці процеси тільки посилились через повномасштабне вторгнення з боку російської федерації на територію України. Кількість внутрішньо переміщених осіб збільшилась з біля 1,5 мільйони у 2014 році до більш ніж 8 мільйонів у 2022 році. Від того, наскільки ці люди зможуть інтегруватися у місцеві спільноти, відновити психологічний стан, повернути здатність забезпечувати себе і свої родини, брати участь у громадській діяльності, залежить їхнє особисте благополуччя, благополуччя громади і держави в цілому. Тому вивчення соціально-психологічних стратегій життєвої успішності і застосування результатів цієї розвідки у практичній діяльності є надзвичайно актуальним та на часі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота пов'язана з проблематикою науково-дослідної роботи лабораторії психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Психологічні стратегії адаптації спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту» (2016-2018 рр.) – державний реєстраційний номер теми 0116U003300.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю обраних методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу, коректністю статистичної обробки даних. Водночас, використання якісного аналізу у роботі тільки доповнює її і яскраво ілюструє висновки, засновані на статистичному аналізі. Розділи дисертаційної роботи викладені логічно і послідовно у відповідності до сутності об'єкта та предмета дослідження. **Метою дослідження** є виявлення змісту соціально-психологічних стратегій життєвої успішності ВПО в умовах вимушеного переселення та особливостей їхньої активізації за допомогою методу коучингу. **Об'єктом дослідження** є життєва успішність внутрішньо переміщених осіб, **предметом** – соціально-психологічні стратегії життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб. Вибірка – група внутрішньо переміщених осіб (ВПО), група осіб, які не змінювали місця проживання (не-ВПО) з подальшим порівнянням груп ВПО з високим рівнем життєвої успішності, ВПО з низьким рівнем життєвої успішності, не-ВПО з високим рівнем життєвої успішності.

Структура і зміст роботи. Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел містить 247 найменувань, з них 105 – іноземних, що свідчить про проведення аналізу літератури на високому сучасному світовому рівні.

У **вступі** здобувачка чітко та обґрунтовано довела актуальність обраної теми, визначила мету предмет і об'єкт дослідження, його завдання і методи, розкрила наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів. Також подала відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження.

Перший розділ дисертації «Теоретико-методологічні засади вивчення соціально-психологічних стратегій життєвої успішності» Боровинська І. Є.

присвятила теоретичному аналізу досліджень, спрямованих на розкриття понять «життєвий успіх», «життєва успішність», «соціально-психологічні стратегії життєвої успішності» та їхніх складових. Також було описано стан розробленості проблеми у соціальній психології. У результаті теоретичного аналізу було розведено поняття «життєвий успіх» та «життєва успішність» запропоновано власне розуміння поняття «соціально-психологічні стратегії життєвої успішності», їхній перелік та схему розгортання.

У **другому** розділі «Етапи і процедура емпіричного дослідження соціально-психологічних стратегій життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб» дисертантка описує програму дослідження, обґрунтовує вибір методів і інструментів дослідження, наводить інформацію про групи випробуваних та їхні характеристики. Особливу увагу привертає процедура розробки і верифікації авторського питальника, спрямованого на визначення рівня життєвої успішності. Весь матеріал викладено в логічній послідовності з достатнім рівнем обґрунтування кроків і методів дослідження, що свідчить про високий рівень обізнаності дисертантки щодо проведення емпіричних досліджень.

Також у другому розділі представлено результати кількісного аналізу особливостей досліджуваних груп та складових їхньої життєвої успішності.

Третій розділ «Особливості використання соціально-психологічних стратегій життєвої успішності внутрішньо переміщеними особами» присвячено порівняльному аналізу у використанні соціально-психологічних стратегій життєвої успішності представниками досліджуваних груп: успішних ВПО, успішних не-ВПО, неуспішних ВПО. Це дозволяє дисертантці виділити підгрупи серед успішних ВПО і неуспішних ВПО, в залежності від впливу вимушеного переїзду на життєву успішність, побачити спільне і відмінне у досліджуваних групах та дати власні інтерпретації досліджуваним феноменам. Аналіз, здійснений на основі порівняння як результатів глибинних інтерв'ю так і даних, отриманих за допомогою

стандартизованих методик, робить висновки емпіричного дослідження більш об'ємними і цікавими.

Четвертий розділ «Засоби практичної реалізації соціально-психологічних стратегій життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб». розкриває питання застосування коучингових технологій, як засобу активації соціально-психологічних стратегій життєвої успішності в роботі з ВПО з низьким та середнім рівнями життєвої успішності. У цьому розділі дисертантка описує процедуру відбору учасників, залежно від їхньої готовності до роботи, саму співпрацю з учасниками коучингу, а також спектр проблем, з якими найчастіше стикаються неуспішні ВПО та запити, з якими звернулися учасники. Водночас Боровинська Ірина Євгеніївна пропонує та обґрунтовує підходи до проведення коучингових сесій та методи оцінки ефективності коучингової взаємодії. Доводить ефективність коучингової взаємодії дисертантка також за допомогою як кількісних, так і якісних методів, що ще раз підтверджує рівень володіння ними.

Загальні висновки роботи відповідають поставленій меті та завданням, матеріали викладені чітко і логічно, представлений основний науковий продукт – соціально-психологічні стратегії життєвої успішності та описані перспективи дальших досліджень. Загалом відчувається зацікавленість дисертантки у темі дослідження та прагнення розв'язати поставлену наукову проблему.

Практичне значення наукових результатів. Висновки з емпіричного дослідження можуть бути використаними для роботи з декількома групами потенційних користувачів: самих ВПО і людей, які їм допомагають. Так, результати можуть бути включені у розробку програм інтеграції ВПО в місцеві спільноти за допомогою опанування ефективних соціально-психологічних стратегій життєвої успішності. Практичні психологи, коучі та соціальні працівники можуть використовувати знання про особливості уявлень ВПО про життєву успішність, роль інших людей у реалізації стратегій життєвої успішності та особливості сприймання й використання

соціально-психологічних стратегій для вироблення засобів психотерапевтичних, психоедукаційних і консультативних інтервенцій. Авторський питальник може бути корисним для проведення наступних емпіричних розвідок, пов'язаних із дослідженнями життєвої успішності. Матеріали дисертаційного дослідження також можуть стати допоміжними в розробці програм освітніх курсів із соціальної психології, психології особистості, психології спільнот, психології міграції, соціальної роботи, психологічного консультування тощо.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У дисертації та наукових публікаціях Боровинської І. Є. відсутні порушення академічної доброчесності.

Зауваження до дисертації.

1. У дисертації як засіб активації соціально-психологічних стратегій життєвої успішності використовується коучинг, але є й інші засоби, використання і ефективність яких було би цікаво перевірити в розрізі опанування соціально-психологічних стратегій життєвої успішності.

2. Зауважуючи високу практичну значущість роботи і, враховуючи її актуальність, дисертаційне дослідження тільки б виграло від надання дисертанткою окремого списку рекомендацій для внутрішньо переміщених осіб з опанування та застосування соціально-психологічних стратегій життєвої успішності.

3. Оскільки дисертантка сама є практичним психологом і коучем, то список рекомендацій по роботі з внутрішньо переміщеними особами не був би зайвим і для фахівців допомагальних професій.

Усі наведені недоліки не впливають на позитивну оцінку дисертації. Зауваження можуть бути поштовхом до подальшого практичного застосування результатів дослідження та наступних наукових розвідок автора.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам. Дисертація Боровинської І. Є. «Соціально-психологічні стратегії життєвої

успішності внутрішньо переміщених осіб» є завершеною науковою працею, яка містить низку нових, актуальних та достовірних результатів, що свідчать про її складність, систематичність та важливе значення для психологічної науки. Дисертація повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022, а її авторка Боровинська І. Є., заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогічної та вікової психології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Гошовський Я. О.

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно.

Цілісність даних

підтверджено

Підписувач: ГОШОВСЬКИЙ ЯРОСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

П.І.Б.: ГОШОВСЬКИЙ ЯРОСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 2428821115

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від

Надавача): 16:01:08

16.08.2022

Сертифікат виданий: АЦСК АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Серійний номер: 2B6C7DF9A3891DA104000000DF10D000800F9403

Алгоритм підпису: ДСТУ-4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис PDF-файла (PAdES)

Формат підпису: З позначкою часу від ЕП (PAdES-B-T)

Сертифікат: Кваліфікований